

УДК 332.2.025.12 (477)

ББК У018.525 (4 Укр)

Кошкалда І.В.

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

Харківський національний аграрний
університет ім. В.В.Докучаєва,
Міністерство аграрної політики та
продовольства України,
кафедра бухгалтерського обліку і аудиту,
62483, Харківська область,
Харківський район,
п/в “Комуніст-1”,
учбово містечко ХНАУ, корпус І, к. 408,
тел.: 0503235594,
e-mail: irinavit_15@mail.ru

Анотація. Розглянуто основні теоретичні положення щодо регулювання економічними процесами. Запропоновано нові концептуальні аспекти до визначення складових економічного регулювання земельних відносин в аграрному секторі, які включають організаційний, соціальний, екологічний і правовий аспекти та дозволяють повною мірою розкрити механізм регулювання через систему принципів (науковості, гармонізації економічних інтересів суб’єктів земельних відносин, ефективності, екологічності, законності) у сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: економічне регулювання, земельні відносини, держава, ефективність, аграрний сектор.

Annotation. The basic theoretical principles of the economic processes’ regulation are considered. The new conceptual aspects to define components of the economic regulation of land relations in the agricultural sector are proposed, which include organizational, social, environmental and legal aspects and quite allow to reveal the mechanism of regulation through a system of principles (scientific, harmonization of economic interests of the land relations’ subjects, efficiency, environmental, legality) in the modern business environment.

Keywords: economic regulation, land relations, government, efficiency, agricultural sector.

Вступ. Земельні відносини є визначальними для розвитку трудових, майнових, управлінських та інших зв’язків в аграрному секторі економіки України. Специфіка земельних відносин зумовлена особливістю землі як засобу виробництва та її провідною роллю в системі виробничих відносин суспільства. Дотепер не було досягнуто ефективне й екологічнобезпечне використання земельних ресурсів та охорони земель, залишаються актуальними питання щодо підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, яке б відповідало вимогам сучасності й потенційним можливостям основного засобу виробництва – землі. Тому визначення концептуальних аспектів економічного регулювання земельних відносин повинно сприяти більш ефективному використанню земельних ресурсів та охорони земель.

Постановка завдання. Як функція управління регулювання забезпечує функціонування процесів, якими управляють у рамках завданих параметрів. У той час об’єктом регулювання є окремі види господарської діяльності з метою забезпечення ефективного функціонування економічної системи в цілому.

В економічному словнику регулювання трактується так: 1) підпорядкованість визначеному порядку, правилу; 2) встановлення правильної, необхідної для роботи взаємодії частин механізму; 3) робити щось для отримання необхідних показників [3]. Проте

наведені трактування зводяться до того, що регулювання – це діяльність, спрямована на планування, аналіз, розвиток і вдосконалення об'єкта регулювання через систему правил, які впливають на суспільні відносини.

Як відомо, економічна сфера життя суспільства підпорядкована економічним законам, які відображають відносини, що склалися між людьми в процесі виробництва матеріальних благ. Виконання функцій економічного регулювання покладено на державу, яка як особлива форма організації суспільства діє на обмеженій території й забезпечує комфортне проживання своїх громадян шляхом організації внутрішнього правового механізму.

Проте законодавча неврегульованість, відсутність належного правового виховання, поваги до державних законів розширюють сферу протиправних дій – корумпованість, шахрайство та злочинність. Звідси й відповідна трансформація структури й характеру самого суспільства, що загрожує національній безпеці країни [11].

Ми погоджуємося з О.М.Онищенком і В.В.Юрчишиним, які вважають, що найвищі владні структури, передусім Верховна Рада й Кабінет Міністрів України, мають стати тими державними інституціями, які можуть вивести державну аграрну політику на високий рівень, що забезпечить досконале законодавство [14, с.47].

На думку Арістотеля, найкраща держава – це таке суспільство, у якому переважають середні елементи (під середнім елементом Арістотель має на увазі “елемент” між рабовласниками й рабами), і найкращий устрій мають ті держави, де середній елемент представлено в більшості, де він має вагоміше значення порівняно з обома крайніми елементами. Арістотель відмічав, що коли в державі багато осіб, які позбавлені політичних прав, коли багато бідних, у ній неминуче бувають вороже налаштовані елементи. На його думку, будь-яка держава має взяти за правило позбавлення громадян можливості надмірно збільшувати свою політичну силу. Він радив спостерігати за керівними особами, щоб вони не перетворювали державної посади в джерело особистого збагачення [15, с.63].

Позиція Арістотеля є актуальною й нині, тому що ситуація, яка склалася в Україні, визначається в теорії “суспільного вибору” як “конституційна анархія”, у якій індивідуальні права є предметом примх політиків. За таких умов мета управління в державі є не підвищення добробуту населення, а максимізація доходів керівної групи [5, с.416].

Серед економістів немає однозначної відповіді на запитання про те, чи повинна держава впливати на економіку. Якщо в історичному аспекті проаналізувати вплив державного регулювання на економіку, то можна зазначити, що протягом багатьох років в Україні держава не змогла забезпечити поступальний розвиток економіки. Так, наприклад, командно-адміністративна система хоч і передбачала планове ведення господарства, значно обмежувала економічні свободи господарств, що інколи призводило до абсурдних ситуацій. Низька кваліфікація управлінських кадрів у державному апараті, їх незнання специфіки сільськогосподарського виробництва, насильне нав'язування способів ведення господарської діяльності були причинами, що не сприяли розвитку ринкових відносин. У той час не можна стверджувати, що з переходом до ринкової економіки, оскільки регулятором виступає “вільний ринок”, державне регулювання взагалі непотрібне. Як приклад можна навести ситуацію, яка склалася на ринку у 2008 р., коли було зібрано рекордний урожай – 53,3 млн т зернових і зернобобових, що привело до насичення внутрішнього ринку дешевим товаром і що не дозволило товаровиробникам мати високі фінансові результати. Тут держава не була в змозі їх підтримати, хоч саме її допомога була необхідна в цій ситуації. Також наслідком бездіяльності державного апарату можна вважати екологічні проблеми, пов'язані з хижацьким ставленням до природи. Отже, щоб позбутися таких прикладів, держава повинна виступати потужним

механізмом, який би формував і здійснював високоефективну науково-технічну, соціально-економічну, ринкову, правову й духовну політику для забезпечення сталого поступального розвитку.

Тому зрозумілою є позиція науковців щодо державного регулювання аграрного сектору. Так, колектив російських учених визначає державне регулювання аграрного сектору як систему заходів впливу на нього з метою створення оптимальних умов розвитку, при цьому наголошуючи на тому, що часто державне регулювання сільського господарства ототожнюється з підтримкою його, але це не одне й те саме, оскільки регулювання може бути спрямоване не тільки на збільшення виробництва, а й на його обмеження [9, с.82–83].

Провідний український учений-аграрник В.Г.Андрійчук розглядає державне регулювання як систему економічних, фінансових, юридично-правових, організаційних і соціальних заходів, здійснюваних державою для ефективного й стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва та повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятними ринковими цінами [1].

На думку іншого науковця А.Д.Діброви, державне управління агропромисловим виробництвом це прямий (безпосередній) і притому систематичний, постійний управлінський вплив на установи агропромислового комплексу, здійснюваний переважно адміністративними методами, а державне регулювання – непрямий (опосередкований, тобто за рахунок економічного стимулювання) управлінський вплив на соціально-економічні процеси (розподіл, обмін і споживання) як у державному, так і приватному секторі агропромислового виробництва. При цьому об'єктами державного регулювання, незалежно від їхнього правового статусу, є всі установи галузі [7].

На переконання О.М.Супруна, регулювання як категорія й процес є всеохоплюючим за змістом, а також базисним для ринкової економіки інститутом. У зв'язку із цим, економічна наука не може бути сформована без розгляду регулювання як категорії, системи, функції, процесу. Тому регулювання – це система відносин, у результаті яких здійснюється вплив суб'єкта на об'єкт з метою приведення його до відповідного стану; функція державних і ринкових інститутів у забезпеченні балансу інтересів учасників ринкового обміну; процес упровадження ідей і принципів політики розвитку відповідної системи за певних інституціональних умов; механізм утілення в життя державної політики щодо розвитку економіки [17, с. 25].

Регулювання є головним фактором ефективного перерозподілу й використання обмежених ресурсів при взаємодії учасників соціально-господарських процесів. Сучасні парадигма й концепція регулювання сформувалися в структуровану систему знань, яку обґрунтовано слід вважати економічною теорією регулювання, постулати якої стосуються державної політики у сфері конкуренції та регуляторної політики. Обґрунтованим за змістом можна вважати висновок В. Кіп Віскузі, Джона М. Вернона й Джозефа Е. Гарингтона про те, що “державне регулювання економіки та антимонопольні заходи належать до найважливіших сфер економічної політики, які впливають практично на всі аспекти нашого життя, починаючи від споживання харчових продуктів і закінчуючи цінами, які ми сплачуємо” [6].

Для подальшого викладення матеріалу доречним є визначити, що економіка – це теорія управління господарством; суспільна наука, що вивчає ефективне використання обмежених *ресурсів*, розглядає питання організації й *управління виробництва, розподілу, обміну, збуту й споживання товарів і послуг*.

Таким чином, економічне регулювання – це процес активного впливу держави на рух сукупного суспільного продукту на всіх його стадіях (виробництво, розподіл, обіг, споживання) за допомогою економічних інструментів (податкових, фінансових, грошових, адміністративних, правових).

Для аграрного сектору найважливішими є земельні відносини, тому слід визначити економічні механізми щодо їх регулювання. Для більшості вітчизняних дослідників економічне регулювання земельних відносин зводиться лише до встановлення механізму плати за землю [8; 12], проте не можна погодитися із цим твердженням, оскільки специфіка земельних відносин спричинена багатофункціональністю сільського господарства й охоплює значне коло питань, вирішення яких забезпечується через економічне регулювання.

З приводу цього слушною є думка Л.М.Бойко, яка вважає, що економічне регулювання земельних відносин у сільському господарстві – це частина (сфера) регулювання земельних відносин, метою якої є досягнення встановлених цілей регулювання шляхом формування такого економічного середовища, яке б забезпечувало прояв повною мірою об'єктивних економічних законів та реалізацію приватних і суспільних інтересів [2, с.93].

Мета статті – обґрунтувати та запропонувати нові концептуальні аспекти визначення складових економічного регулювання земельних відносин в аграрному секторі з урахуванням особливостей сучасних умов господарювання.

Результати дослідження. Економічне регулювання земельних відносин передбачає: формування оптимальних розмірів землекористування; установлення місцевих податків та інших економічних важелів для ефективного використання землі, що знаходиться в приватній, державній і комунальній власності; удосконалення оцінки земель сільськогосподарського призначення; розробку в межах законодавчих актів заходів щодо відповідальності за недбале використання землі (санкції, штрафи, позбавлення прав на землю тощо), а також заходів матеріального та морального заохочення за дбайливе використання й охорону землі; посилення контролю за охороною та цільовим використанням сільськогосподарських земель, а також якісним станом ґрунтів.

Об'єктами економічного регулювання земельних відносин є: форми власності (державна, приватна, комунальна); право на землю (володіння, користування, розпорядження); розподіл результатів діяльності господарюючих суб'єктів в аграрному секторі; процес господарського використання сільськогосподарських земель. Суб'єктами при цьому виступають держава, громадяни та сільськогосподарські підприємства.

На відміну від інших секторів економіки сільське господарство не тільки виробляє сільськогосподарську продукцію, а й забезпечує національну продовольчу безпеку, сприяє збереженню навколишнього середовища, формує й охороняє природні ландшафти та підтримує життєдіяльність на сільських територіях за допомогою виробничої діяльності в гармонії з природою [4]. Тому з урахуванням названих положень, на наш погляд, земельні відносини слід розглядати як складову державного регулювання економіки (рис. 1).

Державне регулювання економіки відбувається через адміністративно-правове, організаційне й економічне регулювання. Адміністративно-правове регулювання полягає у встановленні державою обов'язкових для виконання юридичних правил поведінки суб'єктів економічних відносин через прийняття й організацію виконання законів та інших нормативно-правових актів. При цьому використовують систему правових й адміністративних методів. Так, до правових методів відносять закони та інші нормативні акти, які приймають Верховна Рада, органи виконавчої влади та Президент. Серед адміністративних методів виділяють три типи заходів: заборона (приміром, екологічно шкідливого виробництва, експорту, імпорту тощо), дозвіл (наприклад, на діяльність шляхом видачі або відмови видачі ліцензії, прийняття законів і підзаконних актів, що дозволяють чи забороняють), примус (наприклад, використання очисних засобів, дотримання стандартів та ін.).

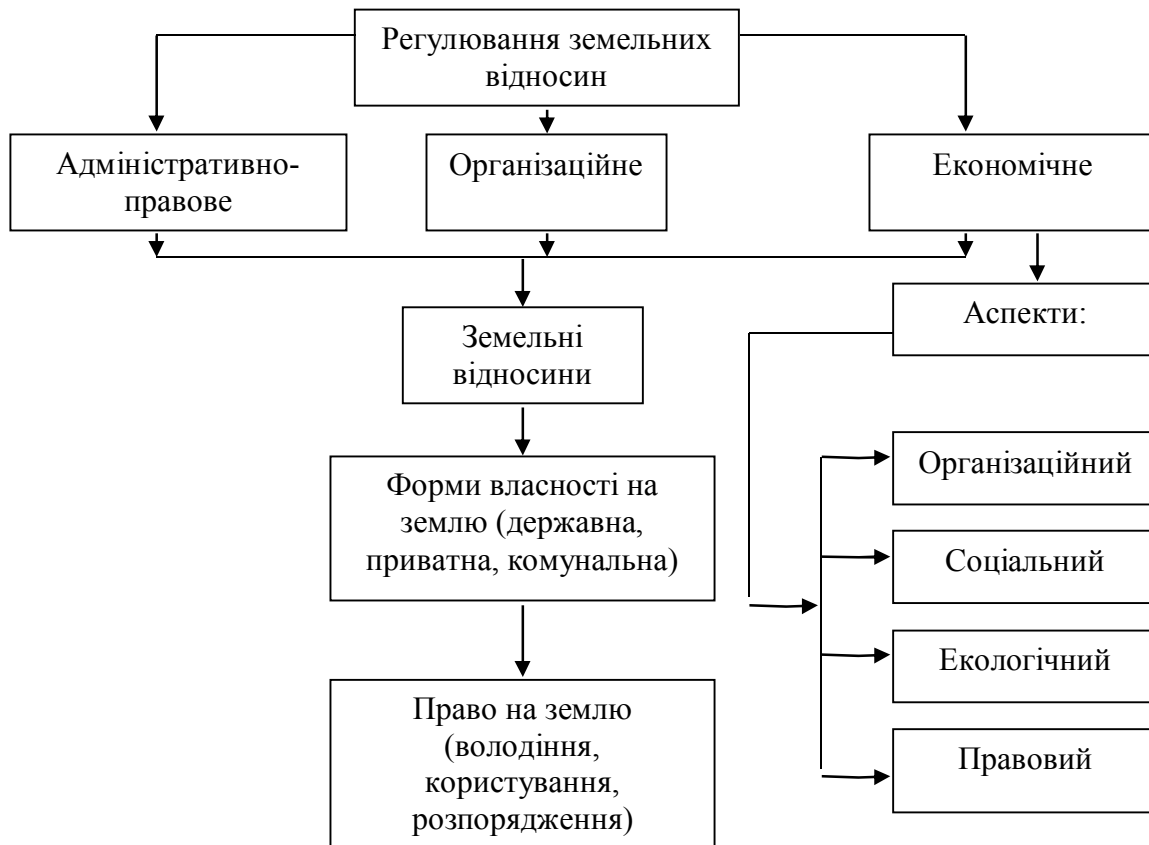

Рис. 1. Загальна структура регулювання земельних відносин в аграрному секторі

Організаційне регулювання стосується зміни організаційно-економічної структури всіх підсистем національної економічної системи адміністративно-правовим шляхом. Організаційні методи є специфічним елементом адміністративно-правових методів, оскільки вони реалізуються через адміністративно-правові акти й стосуються регламентації та зміни організаційного аспекту як самої господарської діяльності, так і насамперед взаємовідносин, взаємодії різних суб'єктів національної економічної системи між собою з приводу вирішення різноманітних економічних питань і проблем (реєстрації, сплати податків тощо).

Економічне регулювання здійснюється з метою стимулювання ділової активності, створення умов мотивації виробництва й недопущення його спаду, здійснення заходів щодо недопущення розвитку інфляційних процесів, стимулювання інвестицій, визначення валютних курсів, регулювання переливання коштів, здійснення перерозподільних функцій стосовно використання ресурсів і доходів, зміцнення фінансово-кредитної системи тощо. Економічні методи визначають, змінюють та модифікують економічні умови функціонування й обороту суспільного капіталу на всіх стадіях і рівнях його кругообігу. При цьому конкретними інструментами економічних методів виступають податки, податкові пільги, норми й порядок нарахування процентів за кредит, мито, бюджетні інвестиції, дотації, державні гарантії, державні кредити тощо.

Розмежувати державне регулювання економіки на економічні, адміністративно-правові й організаційні методи можна досить умовно, оскільки будь-який економічний регулятор містить адміністративно-правовий елемент хоча б тому, що контролюється тією чи іншою державною службою відповідно до чинного законодавства. Водночас кожен адміністративно-правовий та організаційний регулятор має в собі економічні елементи.

Тому, з огляду на специфіку земельних відносин з позиції економічного регулювання, нами було виділено організаційний, соціальний, екологічний і правовий аспекти.

Так, організаційний аспект передбачає цільове об'єднання ресурсів для досягнення певної мети. Тому питання щодо ефективного використання земельних угідь, визначення оптимального розміру землекористування, а також удосконалення положень оцінки земель є ключовими для економічного регулювання земельних відносин.

Особливості взаємодії індивідів, їх груп включає соціальний аспект. Саме він пов'язаний з розвитком сільських територій і покращенням життя сільських жителів.

Екологічний аспект спрямований на вдосконалення взаємозв'язку людини й природи з метою раціонального використання земельних угідь і недопущення погіршення родючості ґрунту.

Правовий – націлений на врегулювання земельних відносин через систему загальнообов'язкових соціальних норм, що охороняються державою й забезпечують юридичну регламентацію взаємовідносин у суспільстві.

Але ефективність економічного регулювання земельних відносин певною мірою залежить від принципів, які лежать в його основі. Важливо розрізнити загальні принципи, на яких ґрунтується здійснення регулюючого впливу держави:

- наукової обґрунтованості, а саме – урахування закономірностей розвитку природи й суспільства, законів мислення, системи об'єктивних економічних законів, застосування наукових підходів і методів моделювання, національних особливостей;
- погодження інтересів різних суб'єктів економіки;
- системності, розгляду державного регулювання як системи, сукупності взаємопов'язаних елементів, що дозволяє, визначаючи мету, всебічно враховувати фактори та спрямовувати регулювання на досягнення поставлених цілей;
- єдності теорії й практики регулювання, коли регулюючі дії відповідають як логіці, принципам та методам регулювання, так і вирішують конкретні практичні завдання;
- розвиток та раціональне поєднання окремих форм державного регулювання залежно від структури об'єкта регулювання та його цілей;
- ранжування за ступенем важливості та рівнями управління з метою використання обмежених ресурсів на розв'язання найбільш важливих проблем й оптимального розподілу функцій державного регулювання між державою та її органами;
- ефективності, що націлює на отримання вигод від здійснення регулюючих заходів і вибір найефективнішого рішення з усіх можливих альтернатив досягнення поставленої мети [16].

Основними принципами державного регулювання аграрного сектору, на думку О.М.Могильного, є такі: принцип законності, гармонізація економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників із підприємствами I і III сфер агропромислового комплексу, екологічна доцільність або екологічний вимір ефективності державної регуляторної політики, регіоналізація ведення сільського господарства, принцип послідовності, принцип адекватності витрат ресурсів отриманим результатам [13, с.68].

За визначенням М.А.Латиніна, до основних принципів державного регулювання розвитку аграрного сектору належать: пріоритетність та аграрний протекціонізм, системність і комплексність, передбачуваність та прозорість, послідовність і справедливість, зрозумілість й ефективність, екологічна доцільність [10, с.40].

Узагальнюючи наведені вище підходи до визначення принципів державного регулювання й ураховуючи специфіку земельних відносин, основними принципами економічного регулювання земельних відносин повинні бути такі.

Найбільш вагомим є принцип науковості, оскільки для роботи будь-якого господарюючого суб'єкта важливим є використання наукових розробок і рекомендацій, які можуть сприяти вдосконаленню системи господарювання. Так, наприклад, застосування

ресурсоощадних технологій та дотримання науково обґрунтованого оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах будуть сприяти ефективному використанню сільськогосподарських угідь і підвищенню родючості ґрунту.

Наступний принцип – гармонізація економічних інтересів суб'єктів земельних відносин. На жаль, останнім часом спостерігається дисбаланс у розподілі прибутку без відповідних компенсаторних заходів, оскільки в кожного учасника відтворювального процесу свої економічні інтереси, які проявляються, наприклад, для власника земельних паїв в орендній платі, для підприємства-орендаря – у розмірі прибутку, а для найманого працівника – у розмірі заробітної плати.

Принцип екологічності передбачає недопущення погіршення родючості ґрунту, зменшення розораності земель, неконтрольоване знищення лісів і лісосмуг, переміщення верхнього шару ґрунту та інші негативні явища, які мають довгостроковий і деколи незворотний характер.

Принцип ефективності передбачає аналіз вигід, під час дослідження того, чи обґрунтованими є витрачені кошти й ресурси і чи є це найбільш ефективним з усіх можливих альтернатив досягнення поставленої мети.

Не менш важливим є принцип законності, що передбачає верховенство закону, засноване на відповідальності за протиправні дії або бездіяльність органів регулювання. Цей принцип є визначальним, оскільки законність – це порядок, який забезпечують відповідні методи й механізми. Указаний принцип особливо актуальний для земельних відносин, хоч і прийнято багато законодавчих актів, які регулюють земельні відносини, проте вони до цих пір залишаються найбільш проблемними в системі суспільних відносин.

Висновки. Запропоновані нами нові концептуальні аспекти до визначення складових економічного регулювання земельних відносин в аграрному секторі включають організаційний, соціальний, екологічний і правовий аспекти й дозволяють повною мірою розкрити механізм регулювання через систему принципів (науковості, гармонізації економічних інтересів суб'єктів земельних відносин, ефективності, екологічності, законності) у сучасних умовах господарювання.

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : КНЕУ, 2004. – 624 с.
2. Бойко Л. М. Регулювання земельних відносин у сільському господарстві : [монографія] / Л. М. Бойко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 316 с.
3. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна]. – 6-е изд., допол. – М. : Ин-т новой экономики, 2004. – 1376 с.
4. Бородіна О. М. Державна підтримка сільського господарства : концепція, механізми, ефективність / О. М. Бородіна // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 16. – С. 109–125.
5. Бьюкенен Дж. М. Сочинения / Дж. М. Бьюкенен ; [пер. с англ.]. – М. : Таурис Альфа, 1997. – 560 с.
6. Віскузі В. Кіп. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика / В. Кіп Віскузі, Джон М. Вернон, Джозеф Е. Гарингтон (мол.) ; пер. з англ. ; наук. ред. пер. та авт. передм. О. Кісієвич. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. – 1047 с.
7. Діброва А. Д. Сучасне трактування сутності державного регулювання аграрного сектору економіки / А. Д. Діброва // Економічна теорія. – 2007. – № 1. – С. 76–84.
8. Заставнюк Л. І. Економічне регулювання відносин власності на землю в сільському господарстві / Л. І. Заставнюк // Інноваційна економіка. – 2009. – № 4. – С. 201–206.
9. Аграрная политика : учеб. пособ. / [Зинченко А. П., Назаренко В. И., Шайкин В. В. и др.]. – М. : Колос, 2004. – 304 с.
10. Латинін М. А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання : [монографія] / М. А. Латинін. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ "Магістр", 2006. – 320 с.
11. Лукінов І. І. Методи і засоби державного регулювання економіки перехідного періоду / І. І. Лукінов // Економіка України. – 1999. – № 5. – С. 8–11.

12. Малахова С. Економічні важелі оптимізації земельних відносин [Електронний ресурс] / С. Малахова, Н. Ступень. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2010_2/files/10msotlr.pdf.
13. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери : [монографія] / О. М. Могильний. – Ужгород : ІВА, 2005. – 400 с.
14. Онищенко О. М. Концептуальні проблеми майбутнього українського села і селянства / О. М. Онищенко, В. В. Юрчишин // Матеріали VII річних зборів Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників [“Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій”], (Київ, 9–10 листоп. 2005 р.). – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2005. – С. 345.
15. Спиркин А. Г. Философия : [учебник] / А. Г. Спиркин. – 3-е изд., перераб. и дополн. – М. : Изд-во Юрайт; ИД Юрайт; 2010. – 828 с.
16. Старостенко Г. Г. Національна економіка : [навч. посіб.] / Г. Г. Старостенко, С. В. Онишко, Т. В. Поснова. – К. : Ліра-К, 2011. – 432 с.
17. Супрун О. М. Економічне регулювання аграрного виробництва : [монографія] / Супрун О. М. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 350 с.

References

1. Andriychuk, V. *Ekonomika ahrarnykh pidpryyemstv*. Kiev: KNEU, 2004. Print.
2. Boyko, L. *Rehulyuvannya zemel'nykh vidnosyn u sil's'komu hospodarctvi*. Kiev: NNTs IAE, 2011. Print.
3. *Bol'shoy ekonomicheskyy slovar'*. Ed. A. Azrylyyana. Moscow: In-t novoy ekonomyky, 2004. Print.
4. Borodina, O. “Derzhavna pidtrymka sil's'koho hospodarstva: kontseptsiya, mekhanizmy, efektyvnist’”. *Ekonomika i prohnozuvannya* 16 (2006): 109–125. Print.
5. B'yukenen, Dzh. *Sochynenyaya*. Moscow: Taurus Al'fa, 1997. Print.
6. Viskuzi, V. Kip. *Ekonomichna teoriya rehulyuvannya ta antymonopol'na polityka*. Kiev: Vyd-vo Solomiyi Pavlychko “Osnovy”, 2004. Print.
7. Dibrova, A. “Suchasne traktuvannya sutnosti derzhavnoho rehulyuvannya ahrarnoho sektoru ekonomiky”. *Ekonomichna teoriya* 1 (2007): 76–84. Print.
8. Zastavnyuk, L. “Ekonomichne rehulyuvannya vidnosyn vlasnosti na zemlyu v sil's'komu hospodarstvi”. *Innovatsiyina ekonomika* 4(2009): 201–206.
9. Zynchenko, A. *Ahrarnaya polityka: ucheb. Posobyе*. Moscow: KolosS, 2004. Print.
10. Latynin, M. *Ahrarnyy sektor ekonomiky Ukrayiny: mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya*. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU “Mahistr”, 2006. Print.
11. Lukinov, I. “Metody i zasoby derzhavnoho rehulyuvannya ekonomiky perekhidnoho period’”. *Ekonomika Ukrayiny* 5(1999): 8–11. Print.
12. Malakhova, S. “Ekonomichni vazheli optymizatsiyi zemel'nykh vidnosyn”. Web.< http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2010_2/files/10msotlr.pdf>.
13. Mohyl'nyy, O. *Rehulyuvannya ahrarnoyi sfery*. Uzhhorod: IVA, 2005. Print.
14. Onyshchenko, O. “Kontseptual'ni problemy maybutn'oho ukrayins'koho sela i selyanstva”. Materialy VII richnykh zboriv Vseukr. konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynkiv [“Sotsial'no-ekonomichni problemy rozvytku ukrayins'koho sela i sil's'kykh terytoriy”]. Kiev: NNTs “IAE”, 2005. Print.
15. Spyrkyn, A. *Fylosofiya*. 3-rd ed. Moscow: Izd-vo Yurayt; YD Yurayt, 2010. Print.
16. Starostenko, H. *Natsional'na ekonomika*. Kiev: Lira-K, 2011. Print.
17. Suprun, O. *Ekonomichne rehulyuvannya ahrarnoho vyrobnystva*. Kiev: NNTs IAE, 2011. Print.

Рецензент:

Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор, зав. кафедри фінансів ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.